

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 36/1998 rd

**Regeringens proposition med förslag till revidering
av straffbestämmelserna om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning**

Till lagutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 11 februari 1998 regeringens proposition med förslag till revidering av straffbestämmelserna om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning (RP 239/1997 rd) till lagutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet skall lämna utlåtande i ärendet till lagutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsrådet Ilari Hannula och lagstiftningsrådet Sami Manninen, justitieministeriet
- ordförande Kari Lehtola, Opinionsnämnden för massmedier
- ansvarige chefredaktören Pekka Karhuvaara, Iltalehti
- ansvarige chefredaktören Vesa-Pekka Koljonen, Iltä-Sanomat
- professor (emeritus) Antero Jyränki
- juris doktor, docent Liisa Nieminen
- professor Ari-Matti Nuutila.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att de gällande bestämmelserna om hemfridsbrott, olovlig avlyssning och olovlig observation i 24 kap. strafflagen samt om ärekränkning och kränkning av privatliv i 27 kap. revideras och samlas i 24 kap. strafflagen, som skall gälla integritet, frid och ära. Genom revideringen preciseras och moderniseras bestämmelserna om hemfrid och ärekränkning, vil-

ka härstammar från förra århundradet, samt utvidgas det straffrättsliga skyddet för privatlivet i vissa avseenden.

Lagarna avses träda i kraft ungefär tre månader efter att de har antagits och blivit stadfästa.

Propositionen innehåller ingen särskild motivering för lagstiftningsordningen.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering**Utgångspunkterna för den författningsrättsliga bedömningen**

Ur författningsrättslig synpunkt måste propositionen och särskilt de förslag som gäller 24 kap. strafflagen bedömas utifrån bestämmelserna om privatliv, ära och hemfrid i 8 § regeringsformen samt utgående från den straffrättsliga legalitetsprincipen i 6 a § regeringsformen och yttrandefriheten i dess 10 §.

Enligt första meningen i 8 § 1 mom. regeringsformen är envars privatliv, heder och hemfrid tryggade. I samma regleringskomplex ingår också regeringsformens bestämmelser om skydd för personuppgifter (8 § 1 mom. andra meningen) och hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden (8 § 2 mom.).

Grundlagsutskottet har tidigare tagit ställning till betydelsen av de grundläggande fri- och rättigheterna i strafflagstiftningen och då ansett (GrUU 23/1997 rd) att bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna, när det bestäms om kriminaliseringar, har en sådan totaleffekt att de för lagstiftaren innebär dels kringskurna befogenheter (= allmänna och eventuella särskilda förutsättningar för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna), dels verksamhetsförpliktelser (= 16 a § 1 mom. regeringsformen). "När enskilda kriminaliseringar bedöms från författningsrättslig synpunkt måste bägge lagen av konsekvenser beaktas. Till exempel skyldigheten att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna respekteras kan till följd av att en gärning kriminaliseras samtidigt utgöra en acceptabel grund för inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna."

24 kap. 1 och 2 §

Straffbestämmelserna i lagförslaget 1 och 2 § skyddar hemfriden och privatlivet inom ramen för den mot obehörig störning från andra människors sida. I den senare bestämmelsen är det dessutom fråga om den personliga integriteten och tryggheten för dem som omfattas av hemfriden. Utifrån kriterierna för straffbarhet är försla-

gen författningsrättsligt sett oproblematiska. Regleringen hänför sig till definitionen i 11 § som består av en uppräkningslista av vilka platser som är hemfridsskyddade. Definitionen motsvarar i allt väsentligt hemfriden som författningsrättsligt begrepp, men är dock i vissa avseenden mera vidsträckt än det. En sådan utvidgning av det straffrättsliga skyddet saknar författningsrättslig betydelse. På grundval av dessa omständigheter anser utskottet att straffregleringen är tillräckligt exakt och noga avgränsad från författningsrättslig synpunkt.

24 kap. 3 och 4 §

Jämfört med gällande bestämmelser preciserar de föreslagna 3 och 4 § i avgörande grad straffbestämmelserna när det gäller skydd för andra än hemfridsskyddade lokaler. Utskottet har ingenting att anmärka mot förslagen.

24 kap. 5—7 §

Genom bestämmelsen om olovlig avlyssning (5 §) skyddas privatlivet och hemfriden och delvis även hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden. Från författningsrättslig synpunkt är regleringen i sig innehållsligt tillräckligt exakt och noggrant avgränsad. Utskottet påpekar dock att det eventuellt vore skäl att precisera början av 1 punkten exempelvis genom att också där använda uttrycket "tal, som inte är avsett för hans kännedom". I motiveringen till propositionen sägs nämligen att avlyssning av en sådan persons tal som vistas på ett hemfridsskyddat område är straffbart. Av uttrycket "på ett integritetskränkande sätt" i slutet av samma punkt bör tydligare än i förslaget framgå att avlyssning och upptagning av alla ljud från tilldragelser i privatlivet är straffbart.

Genom bestämmelserna om olovlig observation (6 §) skyddar lagförslaget människornas privatliv både inom ramen för hemfriden och utanför den. Generellt sett har utskottet ingenting att anmärka mot förslaget. När det gäller den noggranna avgränsningen av regleringen och regleringens exakthet vill utskottet dock ta upp bestämmelsen i punkt 1, som föreskriver att skydd

ges också den som vistas i ett utrymme jämförbart med en hemfridsskyddad plats. De utrymmen som nämns i motiveringen utgör i detta fall i sig en godtagbar grund för kriminalisering av olovlig observation. Den föreslagna formuleringen måste i detta regleringssammanhang närmast ses som en hänvisning till definitionsbestämmelsen i 11 §. Med hänsyn till innehållet i den är jämförelsen dock inte särskilt lyckad. Dessutom kan samma anmärkning göras i fråga om uttrycket "på ett integritetskränkande sätt" i 2 punkten som i fråga om 5 §.

24 kap. 8—10 §

Straffbestämmelserna i 8—10 § tryggar människornas privatliv och ära genom att skydda dem mot uppgifter som gäller deras privatliv och påstående som förnedrar dem. Förslagen måste ses som inskränkningar i den i 10 § regeringsformen tryggade yttrandefriheten och bedömas även från denna synpunkt.

Det viktigaste syftet med yttrandefriheten är enligt revideringen av de grundläggande fri- och rättigheterna "att garantera den fria åsiktsbildningen som utgör grunden för ett demokratiskt samhälle, den fria offentliga debatten, massmediernas fria utveckling och pluralism samt möjligheten till offentlig kritik av maktutövningen" (RP 309/1993 rd, s. 60/II). Till exempel Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har genomgående betonat att rätten att kritisera politiker och deras verksamhet är ett av de centrala elementen i ett demokratiskt samhälle. Utifrån yttrandefriheten är 8 § 2 mom. en viktig bestämmelse. Den begränsar tillämpningen av bestämmelsen om straff för spridning av uppgifter som kränker privatlivet till den del uppgifterna gäller

offentliga personers privatliv. — Denna lindring bör enligt utskottets mening inte utsträckas till att omfatta framförande av antydningar, eftersom det inte är nödvändigt att skydda en vag och obestämd behandling av privatlivet i offentligheten.

Denna reglering förenar på ett riktigt sätt de centrala aspekterna på skyddet av privatlivet och yttrandefriheten, menar utskottet. Av författningsrättsliga skäl bör dock enligt utskottet uttrycket "med dessa jämförbara värv" preciseras. Enligt motiveringen till propositionen (s. 34/II) består dessa jämförbara värv bland annat av verksamhet inom konst- och kulturlivet samt inom elitidrotten.

Utskottet anser att det författningsrättsligt sett inte är acceptabelt att en begränsande bestämmelse av motsvarande slag inte har skrivits in i den föreslagna bestämmelsen om ärekränkning (9 §), trots att avsikten enligt motiveringen (s. 36/I och II) är att bibehålla begränsningen. Utskottet påpekar vidare att det i motiveringen till 8 § (s. 34/I), i motsats till formuleringen i bestämmelsen, sägs att "spridande av information som kränker privatliv kan undantagsvis berättigas av att en sak är av samhällelig betydelse, också då den person som informationen gäller inte fungerar i en sådan uppgift som avses i 2 mom."

Utlåtande

Med stöd av det ovan sagda anför grundlagsutskottet vördsamt

att lagförslagen kan behandlas i den ordning 66 § riksdagsordningen bestämmer.

Helsingfors den 13 november 1998

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Ville Itälä /saml
vordf. Johannes Koskinen /sd
medl. Esko Helle /vänst
Anneli Jäätteenmäki /cent
Marjut Kaarilahti /saml
Juha Korkea-aho /cent
Valto Koski /sd
Jorma Kukkonen /sd

Osmo Kurola /saml
Johannes Leppänen /cent
Jukka Mikkola /sd
Riitta Prusti /sd
Veijo Puhjo /vgr
Maija-Liisa Veteläinen /cent
suppl. Jouko Jääskeläinen /fkf
Vuokko Rehn /cent.